

**Інновації медичної освіти: перспективи, виклики та можливості:
матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції**

надано споживачам у вигляді рекомендацій техніку виконання догляду за ротовою порожниною, що позитивно впливає на якість догляду за емалю зубів.

Перелік джерел інформації

1. Пасти зубні. Загальні технічні умови (ГОСТ 7983-99): ГОСТ 7983-99. [Чинний від 2001-01-01]. 2000. 36 с.
2. Постанова Головного державного санітарного лікаря України ДСанПіН 2.2.9.027-99 «Державні санітарні правила і норми безпеки продукції парфумерно-косметичної промисловості» 27 від 01.07.1999.
3. Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 01.12.2005 № 3164-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
4. Cosmetics legislation. The rules governing cosmetic products in the European Union. 80 p.
5. Association of perfumery and cosmetics of Ukraine. URL: <http://apcu.ua/nauka-ta-bezpechnist/naukovidoslidzhennya-ta-rozrobki/827.html>.
6. International centr for quality certification. URL: <http://www.icqc.eu/ru/gmp.php>.
7. Lindhe J. Triclosan copolymer/fluoride dentifrices: A new technology for the prevention of plaque, calculus, gingivitis and caries./ Am.J. Dent., 1990, 3: 53-54.
8. Методи вимірювання густини. URL: <http://wiki.tntu.edu.ua>.
9. Секрети правильного домашнього догляду за ротовою порожниною. URL: <https://porcelain-dent.com.ua/publication/articles-of-doctors/secrets-of-proper-home-oral-care-author-alina-kolyakina>.

252

УДК: 616.12:616.61:616.379-008.64-092

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН В СЕРЦІ І СУДИНАХ У ПАЦІЄНТІВ НА ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ 2 ТИПУ З НЕФРОПАТІЄЮ

Андрій Олексійович Несен, Олександр Миколайович Кірієнко,
Володимир Леонідович Шкапо, Деніс Олександрович Кірієнко*

23 січня 2023 р., м. Запоріжжя

ДУ «Національний інститут терапії імені Л.Т. Малої НАМН України»

*Харківський національний медичний університет

м. Харків

На даний час поєднання цілого кластера факторів ризику швидкого розвитку і прогресування атеросклерозу, в основі якого лежать інсулінорезистентність, гіперглікемія, дисліпідемія та артеріальна гіпертензія (АГ), дозволило розглядати цукровий діабет (ЦД) 2 типу як еквівалент наявності клінічно значущих серцево-судинних захворювань (ССЗ) [1, с. 141]. Дослідження UKPDS продемонструвало, що збільшення рівня глікозильованого гемоглобіну HbA1c на 1 % підвищує ризик смерті, пов'язаний з ЦД, на 21 %, інфаркту міокарда на 14 %, хвороб периферичних судин на 43 %, мікросудинних ускладнень на 37 %. Найважливішим положенням, що визначає тактику ведення хворих з ССЗ і патологією нирок, є визнання хронічної хвороби нирок (ХХН) важливим незалежним фактором ризику розвитку серцево-судинної патології [2, с. 28]. У зв'язку з вищезазначеним, метою роботи було вивчення особливостей структурних та функціональних змін в серці і судинах у хворих на діабетичну нефропатію. Дослідження проводились у відділі профілактики та лікування хвороб нирок при коморбідних станах на базі клінічного відділення гіпертензій та захворювань нирок ДУ «Національний інститут терапії ім. Л.Т. Малої НАМН України». В процесі виконання дослідження обстежено 88 хворих на ЦД 2 типу з діабетичною нефропатією (ДН) та 20 хворих на гіпертонічну хворобу (ГХ), що перебували на лікуванні в клініці інституту. Контрольну групу склали 20 здорових осіб. Для дослідження структурно-функціонального стану серця всім пацієнтам проводили трансторакальну ехокардіографію за допомогою ультразвукового апарату «ULTIMA PA» («Radmir», Україна) (метрологічна придатність підтверджена свідоцтвом про повірку) секторальним фазованим датчиком з діапазоном частот від 2 МГц до 3 МГц, по стандартній методиці згідно рекомендацій Американського ехокардіографічного товариства. Перед

**Інновації медичної освіти: перспективи, виклики та можливості:
матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції**

дослідженням визначали зріст і масу тіла пацієнтів та обчислювали площу поверхні тіла. Оцінювались такі параметри: товщина міжшлуночкової перетинки лівого шлуночка (ТМШП ЛШ); товщина задньої стінки лівого шлуночка (ТЗС ЛШ) в діастолу; кінцевий діастолічний розмір лівого шлуночка (КДР ЛШ); кінцевий систолічний розмір лівого шлуночка (КСР ЛШ); кінцево-діастолічний об'єм лівого шлуночка (КДО ЛШ); кінцево-систолічний об'єм лівого шлуночка (КСО ЛШ); ударний об'єм (УО); об'єм лівого передсердя (ОЛП). Глобальна систолічна функція лівого шлуночка (ЛШ) оцінювалася за показником фракції викиду (ФВ). Оцінювали масу міокарду ЛШ (ММЛШ) в М-режимі за критеріями Американського ехокардіографічного товариства. Наявність ГЛШ встановлювали згідно рекомендаціям Європейського товариства кардіологів і Європейського товариства гіпертензії (2018 р.) при ІММ ЛШ більш ніж 95 г/м² у жінок і більш ніж 115 г/м² у чоловіків з нормальною масою тіла та при ІММ ЛШ більш ніж 47 г/м^{2,7} у жінок і більш ніж 50 г/м^{2,7} у чоловіків з ожирінням . Для оцінки діастолічної функції ЛШ методом імпульсної доплер-ехокардіографії визначали показники трансмітрального кровотоку: відношення Е/А (де Е – максимальна швидкість потоку періоду раннього наповнення, а А – максимальна швидкість потоку періоду пізнього наповнення). Для аналізу стану судинної стінки: товщини комплексу інтими-медії (ТКІМ) та наявності атеросклеротичних бляшок проводять обстеження екстракраніального відділу брахіоцефальних артерій ультразвуковим доплерівським методом. В результаті обстеження судин отримувалася інформація про стан судини (його стінки, просвіту) і навколишніх тканин. При цьому якісну інформацію про стан кровотоку отримують в кольоровому режимі, кількісну – в спектральному, доплерівському режимі. Комплексний аналіз параметрів у всіх трьох режимах дозволяє отримати цілісне уявлення про характер патологічного процесу. Статистичну обробку проводили з використанням пакетів програм IBM®SPSS® Statistics 23.0 (free download full Version). Перевірку нормальності розподілу показників здійснювали за допомогою тесту Колмогорова-Смірнова. Різницю

**Інновації медичної освіти: перспективи, виклики та можливості:
матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції**

між групами в сукупностях з нормальним розподілом визначали за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу ANOVA та критерію Стьюдента. В групах, які не відповідали нормальному розподілу, кількісні показники порівнювали за допомогою непараметричного критерію Манна-Уїтні. Достовірною вважалася ймовірна похибка менше 5 % ($p < 0,05$). Результати імпульсної доплер-ехокардіоскопії показали, що розвиток нефропатії у хворих на ЦД 2 типу супроводжується суттєвими змінами структурно-функціональних параметрів серця (табл. 1).

Таблиця 1.

**Показники структурних параметрів серця у хворих на ЦД 2 з ДН та ГХ,
($M \pm m$)**

Показник	ГХ n = 25	ДН n = 26	Контроль (n = 20)
ТМШП ЛШ, см	1,11±0,13	1,24±0,24*	0,81±0,15
ТЗС ЛШ, см	1,09±0,32	1,22±0,45*	0,79±0,52
КДО, мл	133,7±4,1	161,6±6,2*	120,7±4,1
КСО, мл	49,4±2,9	68,1±3,1*	36,4±2,9
ФВ, %	59,6±4,2	54,2±2,4	65,6±4,8
ММЛШ, г	128,5±9,2	279,4±9,2*	99,5±3,5

Примітка. * - різниця показників у порівнянні з контролем вірогідна, $p < 0,05$

Як видно з наведених в таблиці 1 даних, у хворих з ДН виявлено вірогідне ($p < 0,05$) збільшення лінійних розмірів серця завдяки зростанню ТМШП ЛШ та ТЗСЛШ у порівнянні з контролем. За даними ехокардіоскопії, систолічна функція ЛШ була збережена у всіх пацієнтів (ФВ > 45 %). У групі хворих з ДН статистичний аналіз виявив помірне зменшення ФВ в порівнянні з контрольною групою, але ці зміни не були вірогідними. Об'єми лівих камер серця (КДО та КСО) були вірогідно вищими у хворих на ЦД 2 типу з ДН в порівнянні з контролем, $p < 0,01$ (табл. 1), що вказує на активацію процесів ремоделювання серця у зв'язку з довготривалим перевантаженням ЛШ. Слід зазначити, що при ДН на фоні метаболічних розладів відмічається ремоделювання серця, яке

**Інновації медичної освіти: перспективи, виклики та можливості:
матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції**

включає розвиток ГЛШ, дилатацію порожнин і зміну геометричної характеристики шлуночків. Встановлено, що ремоделювання серця має суттєве значення не тільки у виникненні аритмій, розвитку серцевої недостатності, але й виникненні серцево-судинної смертності. Крім того ГЛШ є одним з важливих предикторів кардіоваскулярних ускладнень [4, с. 1852]. Крім того аналіз УЗД даних показав, що вірогідне підвищення ММЛШ мало місце у хворих з ДН, що вочевидь пов'язано зі зростанням ТМПЛШ та ТЗСЛШ. У хворих з ДН ГЛШ була виявлено у більшості пацієнтів (91,3 %). В той же час в групі хворих на ГХ ГЛШ мала місце лише у 68 % обстежених. При аналізі взаємозв'язків ГЛШ з клінічними характеристиками хворих встановлено сильний зворотній кореляційний зв'язок ММЛШ зі ШКФ ($r=-0,54$, $p<0,05$). Формування ниркових уражень вносить свій внесок в розвиток кардіоренального синдрому при ЦД, що підтверджується наявністю зв'язку між альбумінурією та збільшенням ММЛШ, ризиком смертності та серцево-судинними подіями. За сучасними уявленнями, наявність ДН і альбумінурії відображає генералізовану судинну дисфункцію. Проходження альбуміну та інших макромолекул плазми, таких як ліпопротеїди низької щільності, в судинну стінку може призводити до запальної відповіді, що в свою чергу запускає атеросклеротичний процес. Не тільки ремоделювання серця, а й ремоделювання судин, входить до переліку несприятливих факторів супроводжуваних перебіг ЦД і ДН, яке продовжує подальше прогресування захворювання, приводячи до розвитку його небезпечних ускладнень [3, с. 1075]. Ще одним маркером ранньої доклінічної діагностики атеросклеротичних змін судин на сучасному етапі є товщина комплексу інтима-медіа (КІМ) загальної сонної артерії (ЗСА), яка оцінюється за допомогою доплерівського методу УЗД. При порівняльному аналізі товщини КІМ ЗСА, швидкісних доплерівських характеристик кровотоку (V_{ps} , V_{ed} , $TAMX$) та індексу резистентності (IR) по групах був розглянутий один середній показник даних по правій і лівій каротидній артерії. Встановлено, що у хворих на ЦД 2 типу з ДН товщина КІМ

ЗСА була вірогідно товщою у порівнянні з групою контролю ($p < 0,05$). Інші показники у всіх групах хворих достовірно не відрізнялись (таблиця 2).

Таблиця 2.

**Показники ультразвукового дослідження екстракраніального відділу
брахіоцефальних артерій у хворих з ДН**

Показник	Хворі на ЦД 2 типу з ДН (n=24)	Хворі на ГХ (n=22)	Контроль (n=20)
Товщина КІМ, мм	1,06±0,04*	0,96±0,05	0,74±0,12
Vps м/с	0,83±0,08	0,63±0,06	0,72±0,06
Ved м/с	0,26±0,04	0,24±0,04	0,27±0,04
TAMX м/с	0,31±0,06	0,29±0,02	0,34±0,04
IR	0,70±0,04	0,67±0,04	0,63±0,06
Наявність атеросклеротичних бляшок	+	+	-

Примітка. Vps - пікова систолічна швидкість кровотоку; Ved - максимальна кінцева діастолічна швидкість кровотоку; TAMX - усереднена за часом максимальна швидкість кровотоку; IR індекс резистентності; *- $p < 0,05$ - достовірність відмінностей між показниками, отриманими у порівнянні з групою контролю.

257

Крім того при дослідженні КІМ ЗСА тільки у хворих на ЦД 2 типу з ДН та ГХ були виявлені структурні зміни які можна розглядати, як атеросклеротичні бляшки. В цілому по групі хворих на ЦД 2 типу з ДН атеросклеротичні бляшки різного ступеню виразності були виявлені у майже 27 % і частіше у правій ЗСА, при ГХ були виявлені бляшки у 17 %. Висновки. 1. У хворих на ЦД 2 типу з ДН на фоні метаболічних розладів відмічається ремоделювання серця, яке включає розвиток ГЛШ, дилатацію порожнин і зміну геометричної характеристики шлуночків. 2. Підвищення ММЛШ мало місце у хворих з ДН, що пов'язано зі зростанням ТМПЛШ та ТЗСЛШ. Формування ниркових уражень вносить свій внесок в розвиток кардіоренального синдрому при ЦД.3. Встановлено, що у хворих на ЦД 2 типу з ДН товщина КІМ ЗСА була вірогідно товщою у порівнянні з групою контролю. 4. Таким чином, отримані дані вказують на безумовний

взаємозв'язок структурно-функціональних змін в серці з прогресуванням ниркової дисфункції при ЦД 2 типу і можуть бути враховані при визначенні серцево-судинного прогнозу.

Перелік джерел інформації

1. Kakorin S.V., Iskandaryan R.A., Mkrtumyan A.M. Perspectives on reducing mortality attributed to acute myocardial infarction among patients with type 2 diabetes mellitus in multicenter randomized trials. *Diabetes mellitus*. 2016. Vol. 19, № 2. P. 141-149. doi:10.14341/DM200412-6.
2. Беловол А.Н., Князькова И.И. Сердечно-сосудистые заболевания и сахарный диабет. *Здоровье Украины*. 2014. Т. 3, № 27. С. 28-29.
3. Redon J., Tellez-Plaza M., OrozcoBeltran D. et al. Impact of hypertension on mortality and cardiovascular disease burden in patients with cardiovascular risk factors from a general practice setting: the ESCARVAL-risk study. *J. Hyperten*. 2016. Vol. 34, № 6. P. 1075–1083. doi: 10.1097/HJH.0000000000000930.
4. Tuegel C., Bansal N. Heart failure in patients with kidney disease. *Heart*. 2017. Vol. 103, № 23. P. 1848-1853.

УДК: 616.61:616.379-008.64-092:575.174.015.3

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПРООКСИДАНТНО/АНТИОКСИДАНТНОГО БАЛАНСУ У ХВОРИХ З ДІАБЕТИЧНОЮ НЕФРОПАТІЄЮ - НОСІЇВ РІЗНИХ ГЕНОТИПІВ ПОЛІМОРФІЗМУ ALU I/D ГЕНА ACE

Несен Андрій Олексійович, д-р мед. наук, завідувач відділом,

Семенових Поліна Станіславівна, канд. мед. наук, старш. наук. співробітник,

Якименко Юлія Сергіївна, канд. мед. наук, мол. наук. співробітник

Савічева Катерина Олександрівна, мол. наук. співробітник

Відділ профілактики та лікування хвороб нирок при коморбідних станах

ДУ «Національний інститут терапії імені Л.Т. Малої Національної

Академії Медичних Наук України»